

KUNSTNERNETTVERKET

HØRINGSSVAR – FORSLAG TIL GJENNOMFØRING AV EUs FORORDNING OM KUNSTIG INTELLIGENS

Kunstnernettverket viser til Digitaliseringsdepartementets høringsnotat 30.06.2025 og benytter med dette anledningen til å inngi våre felles merknader på vegne av nettverkets medlemmer.¹

Kunstnernettverket ble etablert i 2011, og er et forum for landets kunstnerorganisasjoner som samler 19 landsomfattende organisasjoner som representerer skapende og utøvende kunstnere i Norge.

Samlet har disse forbundene over 30 000 medlemmer.

Kunstnernettverket arbeider med kunstnerpolitikk, med spesiell vekt på kunstneres inntektsforhold, sosiale rettigheter, stipend, vederlag og opphavsrett.

1. Overordnet om det regulatoriske arbeidet med KI. Utredningsplikten

Kunstnernettverket har på vegne av sine medlemmer, og 30 000 norske skapende og utøvende kunstnere, tidligere bidratt med høringsuttalelser i forbindelse med Kulturdepartementets forslag til gjennomføring av EUs *Digital Single Market Directive* (DSM-direktivet). Som et bredt kunstnerfelt også i den sammenheng har påpekt, er det en alvorlig mangel ved lovgivningen både i Norge og EU knyttet til utvikling og bruk av KI, at de mange spørsmålene dette reiser ikke er utredet. Som et resultat hviler det regulatoriske arbeidet på manglende empiri og kunnskap.

Departementet bør vurdere om forpliktelsene som følger av Utredningsinstruksen til å utrede og kartlegge konsekvensene av foreslåtte lover og forskrifter i realiteten er fulgt på dette området.

Kunstnernettverket anerkjenner at Norge som EØS-medlem er forpliktet til å gjennomføre EUs KI-forordning, men vil understreke behovet for at Norge – både nasjonalt og gjennom bidrag til EUs videre arbeid på området – i det minste i tiden fremover prioriterer å samle kunnskap og erfaring med blant annet bruk av kunstneres verk til utvikling av og bruk i KI.

Høringsnotatet (s. 4-5) viser til «Nasjonal strategi for kunstig intelligens» som ble fremlagt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2020. Strategien, som blant annet gjengir de syv prinsippene utviklet av EU-kommisjonens ekspertgruppe i 2019, oppgir å skulle «*fungere som rammeverk for både offentlige og private virksomheter som ønsker å utvikle og bruke kunstig intelligens*».

¹ Vårt høringssvar er produsert uten bruk av KI.

Kunstnernetverket synes det er sterkt beklagelig at strategien ikke omtaler og behandler opphavsretten og betydningen av denne ved utvikling og bruk av KI. Dette sågar etter ikrafttreddelsen av DSM-direktivet, som understreker betydningen av og regulerer forholdet mellom opphavsretten og utvikling og bruk av KI.

Kunstnernetverket henstiller derfor til departementet å sørge for at kunstnernes rettigheter behandles som en del av fremtidige strategier for utvikling og bruk av KI.

Videre understreker Kunstnernetverket betydningen av at skapende og utøvende kunstnere sikres vederlag når deres verk benyttes som grunnlag for trening av KI-modeller. Vi forutsetter i den sammenheng at departementet vil tolke og gjennomføre KI-forordningen på en slik måte at den ikke hindrer eller reduserer rettighetene til slikt vederlag som følger av DSM-direktivet og åndsverkloven (blant annet gjennom reservasjonsretten, som omtales nedenfor).

2. Forholdet til annen fellesskapslovgivning

KI-forordningen omtaler opphavsrett kun noen få steder (fortalen (104) og (105) og artikkel 53 nr. 1 c, som kommenteres nedenfor).

Høringsnotatet viser kun til opphavsrett på et relativt overordnet nivå (s. 9 og 25).

*Europarådets rammeverkskonvensjon om kunstig intelligens og menneskerettigheter, demokrati og rettsstaten*², som departementet har vedlagt høringsnotatet (kuriøst nok oversatt av departementet ved hjelp av kunstig intelligens), nevner ikke opphavsrett eller kunst/kunstnere med ett ord.

Kunstnernetverket ser behovet for å minne om, og understreke, at opphavsretten – dvs. eneretten til å utnytte sitt eget verk – vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk – er en helt grunnleggende menneskerettighet, slik det bl. a. er nedfelt i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter fra 1948 artikkel 27.2:

«Enhver har rett til beskyttelse av de åndelige og materielle interesser som er et resultat av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk verk som han har skapt.»

Som kjent er opphavsrett og nærstående rettigheter videre etablert som grunnleggende rettigheter også i en rekke EU-direktiver, herunder EUs opphavsrettsdirektiv fra 2001, og i Bernkonvensjonen om opphavsrett og nærstående rettigheter.

Som det fremgår av både EUs opphavsrettsdirektiv og Bernkonvensjonen kan opphavsretten og de nærstående rettighetene kun innskrenkes innenfor bestemte rammer. Disse rammene, gjerne omtalt som tretrinns-testen, innebærer at opphavsrett og nærstående rettigheter kun kan innskrenkes:

² <https://www.regjeringen.no/contentassets/e823dc21809c43f2b4ba9ff1e389e245/europaradets-rammeverkskonvensjon-om-kunstig-intelligens-og-131036.pdf>

- i visse spesielle tilfeller;
- forutsatt at det ikke skader den normale utnyttelsen av verket;
- ikke på urimelig måte tilsidesetter opphaverens legitime interesser.

Kunstnernetverket henstiller til departementet å implementere som del av sitt videre arbeid med KI, herunder utvikling av den nasjonale KI-strategien, sikring av at tretrinns-testen overholdes ved utvikling og bruk av KI.

Departementet nevner i høringsbrevet hvilke deler av høringen hvor departementet ønsker særlige innspill, bl. a. KI-lovens forslag til ansvarsfordeling mellom Nkom som koordinerende markedstilsynsmyndighet og øvrige sektormyndigheter. KI-forordningen artikkel 79 omhandler særlige krav til den nasjonale prosessen for håndtering av KI-systemer som utgjør en risiko etter forordningen om markedstilsyn og produktsamsvar artikkel 3 nr.19, altså grunnleggende rettigheter, som opphavsrett. Departementet foreslår ikke en egen lovbestemmelse om dette, men skal komme tilbake til det i lovproposisjonen. Kunstnernetverket ber om at departementet i lovens forarbeider er tydelige på hvordan alvorlige hendelser av brudd på opphavsretten skal følges opp og hvilken myndighet eller organ som får dette ansvaret. Kunstnernetverket anser Patentstyret som et aktuelt organ.

3. Merknader til enkelte bestemmelser i forordningen

3.1 Artikkel 1 – Formål

Formålet med forordningen er å

«forbedre det indre markeds virkemåte og fremme utbredelse av menneskesentrert og pålitelig kunstig intelligens (KI), samtidig som det sikres et høyt vernnivå for helse, sikkerhet og grunnleggende rettigheter nedfelt i pakten, herunder demokrati, rettsstatsprinsippet og miljøvern, mot de skadelige virkningene av KI-systemer i Unionen, og å støtte innovasjon».

Kunstnernetverket vil påpeke at både arbeidet med å sikre «menneskesentrert og pålitelig kunstig intelligens» og å sikre «grunnleggende rettigheter» må omfatte arbeidet med å sikre opphavsretten og at menneskeskapt kunstnerisk innhold fortsatt har den sentrale plassen i produksjon og utnyttelse av kunstneriske uttrykk.

Kunstnernetverket vil her særlig fremheve betydningen av at

- opphaveres kunstneriske verk og uttrykk ikke endres ved bruk av KI uten forutgående, uttrykkelig samtykke fra opphaver. Dette gjelder også ved oversettelse og annen bearbeidelse av slike verk;

- utøvende kunstneres prestasjoner, og opptak av slike, ikke endres ved bruk av KI uten forutgående, uttrykkelig samtykke fra kunstneren.

Når det gjelder utøvende kunstneres rettigheter (åvl. § 16) fremstår det i dag, i lys av utviklingen av KI, som en svakhet ved denne beskyttelsen at den ikke omfatter bruk av opptak av slike prestasjoner i endret skikkelse.³ Særlig innen film- og TV-produksjon ser Kunstnernetverket at det allerede har utviklet seg en praksis hvor skuespilleres og andres utøverprestasjoner endres ved bruk av KI på en måte som for disse fremstår som sterkt problematisk, både kunstnerisk og personlig. Kunstnernetverkets medlemmer har konsekvent tatt opp en slik praksis med produsentene, men ser samtidig behov for at lovverket etablerer et vern mot slik bruk av KI som et utgangspunkt.

Kunstnernetverket anmoder med henvisning til dette om at departementet, i samråd med KUD, utreder behovet og muligheten for at det i åndsverkloven etableres et uttrykkelig vern mot bruk av KI for å endre opptak av utøvende kunstneres prestasjoner på en slik måte at det endrer fremføringens og/eller kunstnerens kunstneriske og personlige særpreg.

3.2 Artikkel 50 – åpenhetsforpliktelsen for KI-systemer med begrenset risiko

For leverandører og idriftsettere av KI-systemer med begrenset risiko oppstiller KI-forordningen kun forpliktelser om åpenhet, jf. artikkel 50. Vi finner grunn til å understreke at åpenhetsforpliktelsen som følger av bestemmelsen, og som utdypes og konkretiseres i fortalepunkt 132, gis anvendelse også på bruk av kunstneriske verk, både hva angår trening av KI-modeller og ved presentasjon av kunstneriske verk. Dette omfatter plikten til å opplyse om at innholdet er generert eller manipulert ved bruk av kunstig intelligens. Fra et kulturpolitisk og kulturhistorisk perspektiv er det etter Kunstnernetverkets syn svært viktig at offentligheten, og brukere av offentlig tilgjengelige KI-tjenester, gis mulighet til å forstå om kunstnerisk innhold de presenteres for er menneskeskapt eller generert ved bruk av KI.

Kunstnernetverket henstiller departementet om å ta en aktiv rolle for å klargjøre og påse at terskelen for når merking er påkrevd ikke settes for høyt. Det gjelder konkret ordlyd art 50, nr 1: ”med mindre det er *åpenbart* for en fysisk person”. Etter vårt syn er ordlyden uklar og kan skape usikkerhet om når merking er påkrevd.

3.3 Artikkel 53 – etterlevelse av opphavsrett

3.3.1 Artikkel 53 nr. 1 c

³ Åvl. § 16 femte ledd viser kun til § 3 første til tredje ledd, og ikke fjerde ledd, som gir vern mot bruk av opptak av en prestasjon i endret skikkelse.

Forordningen pålegger leverandører av KI-modeller for allmenne formål å innføre «en framgangsmåte for å overholde unionsretten om opphavsrett og nærstående rettigheter, og særlig for å identifisere og etterleve, herunder ved hjelp av den nyeste teknologien, forbeholdelse av rettigheter i samsvar med artikkel 4 nr. 3 i direktiv (EU) 2019/790».

Bestemmelsen er svært viktig, og knytter bl. a. an mot retten for rettighetshavere til å reservere seg mot bruk av vernede verk ved utvikling av KI-verktøy i DSM-direktivet artikkel 4.

Som både Kunstnernetverket og flere andre høringsinstanser påpekte i forbindelse med høringen om KUDs forslag til implementering av DSM-direktivet, frem står det per i dag i beste fall som uklart om det finnes protokoller eller andre verktøy som rent faktisk gjør det mulig for rettighetshavere å utnytte denne reservasjonsretten.

Kunstnernetverket vil understreke viktigheten av at norske myndigheter følger med på norske KI-leverandørers arbeid med å etterleve opphavsretten generelt, og ivaretagelse av reservasjonsretten spesielt. I den grad det ikke finnes effektive verktøy for å utøve reservasjonsretten, må risikoen for dette ligge hos utviklerne og ikke rettighetshaverne.

3.3.2 Artikkel 53 nr. 1 d - transparens

Leverandører av KI-modeller for allmenne formål skal i henhold til art. 53 nr. 1 d utarbeide og offentliggjøre et “tilstrekkelig detaljert sammendrag” av innholdet som er brukt til treningen av KI-modellen for allmenne formål, i samsvar med en mal som leveres av KI-kontoret.

Kunstnernetverket er bekymret for at denne bestemmelsen ikke i stor nok grad ivaretar rettighetshaveres behov for innsyn slik at de kan ivareta sine rettigheter overfor KI-leverandørene. Kravet til informasjon bør utformes med en slik detaljeringsgrad at det klart fremgår om rettighetsbeskyttet materiale er benyttet, og hvilken type innhold det gjelder.

Kunstnernetverket henstiller departementet om å ta en aktiv rolle for å sikre at reglene for god praksis til KI-kontoret ivaretar disse hensynene.

3.4 Artikkel 56 – KI-kontoret

KI-kontoret og KI-rådet er organer som er etablert gjennom henholdsvis artikkel 64 og 65 i forordningen for å sikre enhetlig håndheving og etterlevelse av KI-forordningen, jf. også artikkel 56, som gir bestemmelser om blant annet utvikling av regler for god praksis.

Som påpekt i høringsnotatet (s. 38) er det viktig å sikre Norge varig representasjon i de ulike organene. Det er svært positivt at Norge i dag deltar i KI-rådet og dets undergrupper som observatør med talerett (riktignok uten stemmerett).

Kunstnernetverket vil understreke viktigheten av at Norge, både gjennom sin representasjon i disse organene og ellers, formidler betydningen av å ivareta opphavsretten og skapende og utøvende kunstneres rettigheter og interesser, blant annet på de måtene vi redegjør for i dette høringsvaret.

Dette gjelder også den fremtidige utviklingen av reglene for god praksis, jf. artikkel 56.

3.5 Artikkel 57 – regulatoriske sandkasser

Etter forordningen artikkel 57 skal hver medlemsstat opprette minst én regulatorisk sandkasse. Som det fremgår av høringsnotatet, har Regjeringen besluttet å etablere en slik sandkasse, i form av et samarbeid mellom Digdir, Nkom og Datatilsynet (s. 36).

Kunstnernetverket støtter forslaget om å etablere en forskriftshjemmel for nærmere regulering av regulatoriske sandkasser i henhold til forordningen artikkel 57-61.

Kunstnernetverket deler departementets forventning om at det vil være betydelig interesse for å delta i den regulatoriske KI-sandkassen. Artikkel 62 bestemmer at medlemsstatene skal gi «*små og mellomstore bedrifter, herunder oppstartsbedrifter [...] prioritert tilgang til de regulatoriske sandkassene for KI*».

Forordningen nevner ikke eksplisitt kunst- og kulturvirksomheter som eksempler på bedrifter som kan delta i disse sandkassene, og vi vil derfor understreke betydningen av at slike virksomheter (både i form av virksomheter med flere ansatte og enkeltkunstnere) involveres og gis tilgang til sandkassene, for å sikre kvalifiserte kunnskapsbidrag fra kunst- og kulturfeltet.

3.6 Artikkel 99 – tvangsmulkt

Kunstnernetverket støtter forslaget om å etablere en hjemmel til å ilegge tvangsmulkt, som et verktøy for å styrke håndhevelsen av KI-loven og KI-forordningen, jf. artikkel 99 nr. 1 som uttrykkelig åpner for muligheten til å fastsette regler om dette. Departementet beskriver at formålet med tvangsmulkt skal være å sikre effektiv etterlevelse av rettslige forpliktelser.

I den grad tvangsmulkt ilegges for brudd på KI-loven og -forordningen, henstiller Kunstnernetverket til departementet om å utrede hvorvidt slik mulkt kan øremerkes til å

kompensere de rettighetshavere som eventuelt er skadelidende som følge av lovbruddet. For øvrig viser vi til Dramatikerforbundets høringsuttalelse om dette, som vi støtter.

Oslo, 29. September 2025